

УДК 65.01

АНАЛІЗ ПОЛЬСЬКОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ДОСВІДУ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ

Гончаров Є.В.

кандидат економічних наук, доцент
Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля

I. Вступ

Досвід становлення малого й середнього бізнесу Польщі показує, що існує тісна залежність між станом підприємств країни та розвитком регіону. Досвід регіонального розвитку Польщі є корисним для вітчизняної економіки з огляду наявності схожих тенденцій, процесів у структурі регіонального й державного економічного розвитку в умовах євроінтеграційних процесів ринкової економіки України.

У наукових працях розкриваються різні аспекти регіонального розвитку, а також визначається роль бізнесу різного рівня в цьому процесі [1–3]. Проте недостатньо розглянутий досвід країн, які порівняно недавно пройшли трансформаційний шлях до ринкової економіки, що є корисним для вітчизняних підприємств.

II. Постановка завдання

Мета статті – аналіз соціального й економічного досвіду польського регіонального розвитку.

III. Результати

Найбільший внесок у розвиток економіки Польщі роблять малі підприємства. Відповідно до класифікації Польського центрального статистичного бюро (ЦСБ) до малих підприємств належать фірми із чисельністю працівників до 50 осіб, до середніх – від 51 до 200 осіб.

У 2009 р. частка малих і середніх підприємств у створенні ВВП Польщі становила 45%, а у 2008 р. – 40%, з урахуванням тіньової економіки – 44%. За даними ЦСБ, із кожним роком постійно знижується частка тіньового сектора економіки внаслідок пос-

тійного зростання продуктивності малих і середніх підприємств і їхньої частки у ВВП.

Враховуючи шкалу відсоткового співвідношення у створенні ВВП за 100%, найбільший внесок у розвиток економіки Польщі зробили торговельні й ремонтні підприємства (94%), на другому місці – підприємства, що працюють на ринку нерухомості й бізнес-послуг (92%), на третьому – будівельні підприємства та підприємства, зайняті у сфері ресторанів і готелів (80%), далі – виробництво й транспорт становили 45%.

Наприкінці 2009 р. кількість підприємств, що працюють у виробничому секторі (крім фінансових одиниць посередництва), становила 1 583 606 одиниць, і ця цифра була більше на 239 983 порівняно з кінцем 2008 р. Збільшення діючих підприємств було вищим, ніж чисте збільшення об'єктів, зареєстрованих у державній системі реєстрації, приблизно на 85 000 одиниць.

Із загальної кількості діючих підприємств 1 577 806 – приватні фірми. У 2009 р. порівняно з 2008 р. кількість підприємств державного сектора зменшилася на 508 од. Це, насамперед, є наслідком виконання програми Національного інвестиційного фонду (NFI). У 2009 р. відношення працюючих підприємств до їх зареєстровані кількості становило 64,8%, тобто майже на 5% більше, ніж у попередньому році.

У 2009 р. діяло 1 567 413 малих підприємств, що становило приблизно 99% усіх операційних фірм, що функціонують. Середніх і великих підприємств було 12 774 (приблизно 0,8%) і 3419, відповідно (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика діючих підприємств за кількістю зайнятих

Тип підприємства	Кількість, од.	Частка, %
Малі (0–50 працівників)	1 567 413	98,98
Середні (51–250 працівників)	12 774	0,8
Усього малі й середні підприємства	1 580 187	99,78
Великі (більше ніж 250 працівників)	3 419	0,22
Усього	1 583 606	100

У секторі ремонту та торгівлі працювали 41,1% від загальної кількості діючих малих і середніх підприємств. Діючі виробничі підприємства становили 13,4%, тоді як 11,7% – підприємства будівництва. Майже таке саме співвідношення (11,5%) у секторі малих і

середніх підприємств було стосовно підприємств, що працюють у нерухомості й діловому секторі послуг. Загальна кількість малих і середніх підприємств, що зайняті в транспорті та секторі зв'язку, становить 9,8%. Частка 4,2% належала об'єктам, що

працюють у сфері охорони здоров'я (медичні, стоматологічні й ветеринарні клініки). Приблизно 4% загальної кількості малих і середніх підприємств забезпечували так звані "інші послуги" (наприклад, сухе чищення, косметичні, ритуальні послуги, а також у галузях культури і спорту). Відносно низька кількість (3,2%) малих і середніх підприємств працює в секторі ресторанного й готельного бізнесу.

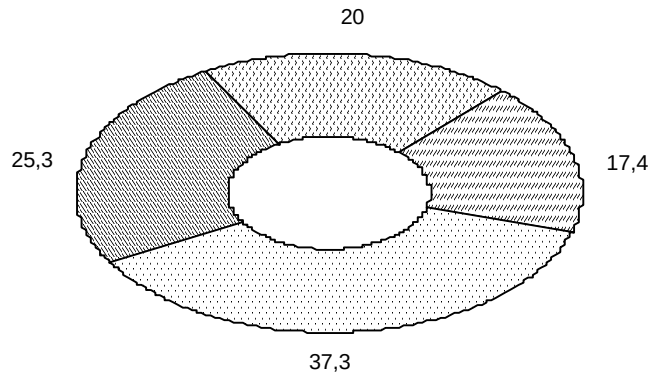
За винятком гірської промисловості, електро-, газо- і водопостачання, також установи сектора здоров'я, де приватні підприємства мають все ще велику вагу, малий бізнес у будівництві мав найшвидше зростання (на 38%). Наступні об'єкти минулого, що найбільш стрімко зростали: готелі й ресторани – 28,5%, інші сфери послуг – 24,4%, нерухомість і ділові послуги – 19,5%. Темп зростання в чисельності малих підприємств, що працюють у транспорті, забезпеченні зв'язку, становив 16%, торгівлі й ремонті – 14,3%, у виробничому секторі – 9,5%.

Станом на 01.01.2010 р. в економіці Польщі було зайнято 15 млн осіб (крім сільськогосподарства, рибальського й лісово-

го господарства), включаючи 61,1% зайнятих у малому та середньому бізнесі. До цих об'єктів належать і бюджетні одиниці, насамперед у громадській адміністрації й охороні здоров'я. Ці три сфери формуються в так званий "сектор переважно неринкових послуг", який наприкінці 2009 р. нараховував 20,7% зайнятих від загальної кількості, але тільки 1,5% працівників працюють у самостійно керованих підприємствах і 1,8% – на приватних малих і середніх підприємствах.

У кінці 2009 р. кількість зайнятих в інших галузях економічної діяльності, у так званому "ринковому секторі", становить більше ніж 9 млн осіб.

Загальна кількість – 62,7% усіх службовців у ринковому секторі – була зайнята на малих і середніх підприємствах. Приблизно 4,1 млн осіб (45,3%) працювали на малі фірми (включаючи 2,3 млн ПП, тобто 25,3%, що працюють на мікропідприємствах, де чисельність персоналу – до 5 осіб), дещо менше ніж 1,6 млн осіб (17,4%) працюють на підприємства середнього розміру (див. рис.).

25,3% – 1–5 працівників; 20% – 6–50 працівників; 17,4% – 51–250 працівників; 37,3% – більше ніж 250 працівників

Рис. Структура підприємств Польщі за кількістю зайнятих

Із загальної кількості зайнятих, які працюють на малих підприємствах (4,1 млн), 3,9 млн працюють на приватних фірмах. У випадку із середніми за розміром підприємствами майже 1,2 млн (з 1,6 млн) осіб працювали в приватних фірмах. Таким чином, 56,2% загальної кількості персоналу, зайнятого в ринковому секторі, працювало на приватні малі й середні підприємства, це більше на 3,5%, ніж у 2008 р. У 2009 р. частка робітників, зайнятих у великих приватних підприємствах із самостійним керівництвом, становила 15,9%, що на 4,8% вище, ніж у попередньому році. Це збільшення істотно й в основному впливало з виконання програми NFI. Якщо взяти загальну кількість працюючих у цьому секторі економіки рівною 100%, то найвища частка персоналу, який працює на малих і середніх підприємс-

твах, була зареєстрована в секторі торгівлі й послугах з ремонту (91,1%), а в наступних секторах: готельний бізнес і ресторани – 86,4%, інші сфери обслуговування (послуги) – 82,6%, нерухомість і ділові послуги – 80,3%, будівництво – 79,1%. В інших секторах вищезгадана частка була нижчою. У виробничому секторі частка робітників, які працюють на малих і середніх підприємствах, становила 52,8%, у транспорті, забезпеченні й секторі зв'язку – 34,4%, у фінансовому секторі посередництва – 29,3%. Подібний рівень (23,5%) був зареєстрований в енергетичному, секторі газо- і водопостачання. Традиційно найнижча частка була зареєстрована в гірській і видобувній промисловості – 4,5%.

Через брак відповідної інформації дані щодо кількості зайнятих належать до так

Держава та регіони

званого “ринкового сектора”, а не до “виробничого сектора”, як попередня інформація. Бюджетні одиниці, що працюють у ринкових секторах (тобто не в секторах сільського господарства, лісівництва, рибальства, державної служби, закладів охорони здоров'я), економіки не включені в сектор “виробничі підприємства”. У свою чергу, підприємства, що працюють у неринкових секторах (насамперед, закладів охорони здоров'я) не включені в ринковий сектор. Бюджетні одиниці відіграють важливу роль у ринкових секторах, так само, як і приватні підприємства – у неринкових секторах.

У 2009 р. приблизно третина (32,7%) загальної кількості зайнятих на малих і середніх підприємствах, що належать до ринкового сектора, працювала в торгівлі й ремонтних секторах. Майже та сама частка (28,7%) була зареєстрована у виробничому секторі. Третє місце було зайнято сектором будівництва з більш ніж удвічі низкою часткою (12,4%) порівняно з вищезгаданими сектором. Майже три чверті загальної кількості людей, зайнятих на малих і середніх підприємствах, працювали в цих трьох секторах. Наступні три місця були зайняті такими секторами: нерухомість і ділові послуги – 9,4%; транспорт, забезпечення і зв'язок – 5,3%; інші послуги – 5,2%.

Підприємці знають, що інтеграція Польщі з ЄС призведе до посилення в польській економіці конкуренції із “союзними” підприємствами. Польські підприємства будуть

вимушені протистояти конкурентам із сильно розвинутими міжнародними структурами й високим технічним і технологічним рівнями, тому вбачають ряд загроз в інтеграції з ЄС.

Польські малі й середні підприємства вважають найбільш серйозними загрозами, пов'язаними з ефективністю проведення бізнесу, скорочення частки продукції компанії на ринку, зниження доходів чи недостатньої кількості дохідних видів діяльності. Майже половина всіх учасників ринку бачила реальну загрозу в зниженні продажів через конкуренцію, що збільшується. Кожен третій підприємець боїться, що він буде змушений припинити ділову діяльність через її нерентабельність.

Загрози для підприємців сектора малих і середніх підприємств, що виникли після приєднання Польщі до ЄС, пов'язаного з ринком праці, концентруються у двох головних сферах: можливе підвищення вартості праці й соціальних витрат, труднощі в пошуку кваліфікованого персоналу, що може бути викликано переміщенням кваліфікованого персоналу.

Багато польських підприємств має потребу в державній допомозі, її фінансовій підтримці. Так само респонденти, якими були представники малого та середнього бізнесу, вказали на те, що допомога більшою мірою необхідна середнім підприємствам і меншою – великим торговельним компаніям (табл. 2, 3).

Таблиця 2

Потреба польських малих і середніх підприємств у державній допомозі, %

Профіль підприємства	Частка опитуваних
Виробництво	93
Послуги	52
Будівництво	47
Торгівля	34

Таблиця 3

Підприємства, що потребують державної допомоги, %

Розмір підприємства	Частка опитуваних
Мікро (до 5 працівників)	25
Малі (6–50 працівників)	69
Середні (51–250 працівників)	82
Великі (більше ніж 250 працівників)	37

За прикладом розвинутих країн Польща вживає заходів щодо підтримки окремих галузей, регіонів, працівників підприємств, які були скорочені в результаті дій держави. У червні 1998 р. польська рада міністрів прийняла програму, що має назву Реформи у вугільній промисловості в Польщі в 1998–2002 рр. Для запланованого скорочення зайнятості у вугільній промисловості приблизно на 105 000 осіб був створений шахтарський соціальний пакет. Пакет містив допомогу, адресовану шахтарям, що були скорочені й зайнялися бізнесом.

У 1998 р. рада міністрів прийняла Програму реструктуризації металургії й сталеливарної промисловості Польщі, у якій мова йшла про заплановане скорочення зайнятості майже на 40 000 осіб. Скорочені працівники використали: одноразове безкоштовне навчання з перекваліфікації для службовців, що були скорочені. Мета навчання полягала в тому, щоб здобути нову спеціальність, кваліфікацію, що дає змогу заснувати свій бізнес. Програма також надавала пільги для підприємців у частині сплати деяких податків за працівників, прийнятих зі сталеливарної промисловості, терміном на 12 місяців.

Проаналізуємо польську регіональну політику. У 1998 р. проблеми сектора малого й середнього підприємництва були пов'язані з регіональними проблемами. Важливість малих і середніх підприємств у регіональному розвитку підкреслена в Національній стратегії регіонального розвитку в Польщі в 2000–2008 рр., підготовленій Міністерством економіки наприкінці 1998 – початку 1999 р. Одним з пунктів документа є “розвиток підприємництва, малого й середнього бізнесу” з відповідною підтримкою держбюджету.

Бюджетна підтримка здійснювалась у формі спеціальних дотацій, цільових позик з фондів бюджету й інших додаткових платежів, а також як погашення боргу й відстрочки по Державній казначейській дебіторській заборгованості. Підтримка від фондів бюджету надавалась для вирішення завдань, включених до програми розвитку регіонів, відповідно до регіональних стратегій розвитку.

У 1998 р. підготовлена адміністративна державна реформа, що набула чинності 01.01.1999 р. Вона прискорила соціально-економічний розвиток країни. Особливо важливим у цьому документі є аналіз компетентності місцевих органів влади для створення власної економічної політики, включаючи політику стосовно малих і середніх підприємств.

У законодавчих актах існує недолік структур місцевих органів влади – їхня компетентність, що відноситься безпосередньо до підтримки малих і середніх підприємств. Аналіз повноважень вказує на дуже маленьку кількість документів, що можуть використовувати місцеві органи влади, щоб підтримати малі й середні підприємства. Для кожного рівня влади є своє коло проблем, що вирішуються. Місцеві органи влади виконують суспільні завдання в межах компетентності місцевих урядів, як визначено в законодавстві.

Щодо місцевих програм реструктурування. Починаючи з 1999 р., через зміни в “актах компетентності” й інших законодавчих актах регіональної політики в процесі підготовки попередньої бюджетної підтримки для регіональних програм реструктурування надійшов новий документ – підтримка “місцевих програм реструктурування”. Він використовується для створення нових робочих місць або підтримки урядових програм.

Тому в Міністерстві праці і соціальної політики Польщі була підготовлена нова програма підтримки місцевих програм у межах малого підприємництва. Здійснено підтримку програм реструктуризації від позикових фондів в областях, регіонах, у яких розташовані державні ферми. Використано позики та мікропозики для створення несільськогосподарських робочих місць у сільських

районах і альтернативних джерел доходу для фермерів. Позики адресовані підприємцям, що створюють робочі місця, забезпечують альтернативні джерела доходу. Комбінація бюджетних фондів з фондами від Міжнародного банку і фондів місцевого органу влади також була врахована.

Щоб зменшити безробіття в сільських районах, у 1998–2009 рр. Агентство з реструктуризації і модернізації сільського господарства вжило таких заходів:

1) надання безвідсоткових позик для розвитку малого підприємництва в сільських районах у несільськогосподарських видах діяльності, у сільських і місцевих об'єднаннях. Ці позики були адресовані індивідуальним і колективним об'єктам з метою створення нових робочих місць, заснування бізнесу;

2) підтримка за кредитами з метою залучення інвестиційних ресурсів для створення нових постійних робочих місць у несільськогосподарській сфері, у сільській і “сільській і міській” місцевості з забезпеченням зайнятості жителів сільських районів. Починаючи з 08.05.1998 р., після угоди Європейського фонду з розвитку польських сіл – Фонд Колеги і Національного трудового бюро була відкрита кредитна лінія. Сума граничного розміру кредиту – 12 млн євро на рік.

Щоб систематизувати дії з надання державної допомоги, Європейська комісія виділила три групи: за секторами, за регіонами й горизонтальну. Перша група відноситься до автомобілебудування, виробництва сталі, суднобудування, вугільної галузі, сільського господарства, харчової, легкої й інших галузей промисловості. Регіональна допомога спрямована на згладжування розбіжностей між рівнями розвитку областей і регіонів у державах – членах Союзу. Це охоплює області й регіони, де ВВП на душу населення на 25% нижче, ніж середній показник по ЄС, і області, регіони, де рівень безробіття на 10% вище, ніж у середньому по ЄС. Горизонтальна група включає допомогу в таких сферах: дослідження й розвиток; захист навколишнього середовища; зміна кваліфікації вивільнених службовців; захист; реструктурування й реформа компаній; розвиток малих і середніх підприємств.

Стосовно державної допомоги в Польщі. Залежно від адресата допомоги й мети, державна допомога в Польщі має секторний і горизонтальний характер. Підприємства зі слабкою конкурентоспроможністю, що належать до так званого стратегічного сектора, охоплені секторальним типом допомоги. Останній вид допомоги (горизонтальний) має характер суперсектора і головним чином використовується, щоб підтримати експорт, інновації, захист навколишнього середовища, регіональний розвиток, розвиток малих і середніх підприємств. Однак поряд

Держава та регіони

з дозвільними заходами існує ряд обмежень, приміром, відповідно зі ст. 63 "Європейської Угоди", державна допомога, що відноситься до визначених виробничих і торговельних підприємств, що спотворює чи створює перешкоди для вільної конкуренції країн союзу, є порушенням "Угоди Асоціації". Ця ситуація зміниться із "Законом про надання і контроль за державною допомогою підприємцям", проект якого був надісланий сейму після схвалення радою міністрів у лютому 1999 р.

Частка державної допомоги у ВВП країни становила 2,2% у 2009 р., що на 0,4% менше, ніж у 2008 р. Головні форми горизонтальної допомоги – інвестиційна допомога й прискорена амортизація, а також субсидії для фінансування інвестиційної чи інфраструктури інвестицій, здійснюваних у сферах реструктуризації, регіонах, що перебувають під загрозою структурного безробіття. Інші форми включають: звільнення від податків, інвестиційну допомогу, пов'язану зі створенням спеціальних економічних зон, інвестиційну допомогу для експортерів, додаткові платежі для зацікавленості в кредитах, кредитні поручительства, випущені BGK під керівництвом Національного фонду кредитного поручительства.

На жаль, неможливо визначити, яка частина коштів державної допомоги потрапляє в сектор малих і середніх підприємств. Причина – відсутність механізму для контролю

за наданою допомогою в Польщі. Доступні тільки залишкові дані й повна картина допомоги не може бути складена на їхній підставі.

IV. Висновки

Успішний розвиток польської економіки зумовлений проведеними державою реформами, зокрема спрямованими на підтримку основного сектора економіки – сектора малого й середнього бізнесу. Польща, з огляду на досвід розвинутих країн, успішно формує не тільки фінансову, а й природоохоронну політику шляхом підтримки розглянутого сектора. Сьогодні Україні також необхідно піти на поступки сектору малого й середнього бізнесу, даючи йому можливість розвиватися, очікуючи від нього стабільної фінансової віддачі в майбутньому. Чим скоріше український бізнес одержить і відчує підтримку та допомогу держави, тим швидше він принесе дохід бюджету, буде реалізовувати природоохоронні заходи, ліквідує соціальний дисбаланс у країні.

Література

1. Звіт про Державну Допомогу в Польщі. – Варшава : Міністерство Економіки, 2009. – 268 с.
2. Черевко С.П. Державне регулювання економіки в ЄС / С.П. Черевко. – К. : Знання, 2010. – 339 с.
3. Hine P.T. Benchmarking for Management Best Practice / P.T. Hine. – 2003. – № 85. – P. 115–134.

Гончаров Є.В. Аналіз польського соціально-економічного досвіду державного управління розвитком регіону

Анотація. У статті розглянуто соціальний і економічний досвід польського регіонального розвитку.

Ключові слова: регіон, економічний стан, підприємства, розвиток.

Гончаров Е.В. Анализ польского социально-экономического опыта государственного управления развитием региона.

Анотация. В статье рассмотрен социальный и экономический опыт польского регионального развития.

Ключевые слова: регион, экономическое положение, предприятия, развитие.

Goncharov E. The analysis of the Polish social and economic experience of the government region developmet.

Annotation. In the article the experience of Polish regional development social and economic is considered.

Key words: region, economic position, enterprises, development.